

RAZGLEDI

DVA ZAPISKA IZ NEMČIJE

S KONGRESA VZHODNONEMŠKIH PISATELJEV

Vzhodnonemški pisatelji so imeli pred nedavnim kongres. Glavna značilnost kongresa je bil spopad z Wilhelmom Girusom, funkcionarjem ministrstva za kulturo, ki je predstavnik »ostre« kulture smeri v SED. Proti njemu se je odločno postavilo več vidnejših vzhodnonemških kulturnih delavcev in pritrjevala jim je večina odposlancev na kongresu, tako da je imel Girus težavno stališče.

Skoraj vsi govorniki so poudarjali, da trdno stojijo na stališču stranke in svoje države. Nasprotujejo pa enačenju ideoloških vprašanj s čisto umetniškimi, stvári, o kateri se je že pred kongresom vodil večmesečen oster boj po listih. To stališče je bilo izraženo že v osnovnem referatu znane pisateljice Anne Seghers, ki ga je prebral Stephan Hermlin, ker je bila Seghersova bolna. Čeprav ni posebej imenovala Girusa, so očitno ravno njemu veljale pripombe, kako ni nujno, da bi se pisateljeva zmožnost povečevala enako kakor njegova ideološka jasnost, in da ne moremo kratko malo enačiti dvojega: »vedeti« in »prikazati, kar vemo«, kakor trdi Girus. Slabosti sedanje vzhodnonemške literature Anna Seghers ne vidi v pomanjkljivi ideološki jasnosti, temveč v bojazni pred konfliktom; zato so romani pogosto borni, pusti in brez napetosti; druga hiba je strah pred identificiranjem pisatelja s snovjo, zato se vse skrbno ogiblje prikazovanja malomeščanstva in njegovih pogledov. Sodobni pisatelji hitijo prenažno naprej, ogibljejo pa se sporov in nasprotij, v katerih se šele razvija novi čas; zato njihovi literaturi manjka verjetnosti, prepričljivosti in zanimivosti.

Zadnji razlog Seghersove so povzemali tudi drugi govorniki, med njimi Stefan Heym, vendar je govoril tako negotovo in zmedeno, da so ga delegati večinoma zavračali. Posebno je obračunaval z njim drugi dan kongresa Willi Bredel, češ da so njegova izvajanja nekonkretna, le na pol resnična in malodušna. V nadaljevanju pa se je Bredel zelo ostro obrnil tudi proti Girusu in pri tem mu je pritrjevala večina delegatov. Bredel je Girusu očital »nestrpnost in literarno topost«. V imenu pisateljev-delavcev je protestiral proti »nadutemu in šolniškemu načinu, kako nas trkajo po ramenih med razpravo«. Pojem »ideologije« bi želel Bredel nadomestiti z izrazom »svetovni nazor«, češ da je ideologija »nekaj hladnega« in preveč razumsko omejena, medtem ko svetovni nazor vsebuje tudi prvine čustva ter moralnih sil.

Girusov odgovor na Bredelova izvajanja so motili številni medklici, in presenetljivo je, da jih je bilo precej tudi iz predsedništva kongresa, med njimi posebno od Johannesesa R. Becherja, ki je bil očitno razkačen. Girus je sicer priznal, da je bil v dotedanjem razpravljanju premalo trezen in stvaren, vendar je vztrajal pri svoji obrambi ideologije; talent, je dejal, se lahko uresniči samo, če mu luč ideološke jasnosti daje orientacijo kakor radarska naprava.

Proti »katedrskim pisateljem« je govoril tudi Erwin Strittmatter, medtem ko je Arnold Zweig želel od mladih pripovednikov več življenjskega veselja.

Zelo zanimiv je bil nastop gosta, predstavnika madžarske pisateljske zveze, ker je precej izčrpno razložil spore, ki so zadnji čas pretresali madžarsko kulturno življenje. Pred nedavnim je bil namreč kongres madžarskih pisateljev v Budimpešti in skupina vidnejših pisateljev je bila potem kaznovana s partijskimi kaznimi. Med njimi je več bivših nagrajencev s Stalinovo ali z državnimi nagradami za literaturo. Po besedah madžarskega delegata so zapustili pravo pot in pozabili na svojo dolžnost, služiti ljudstvu. Uganjali so eksperimente skoraj surrealističnega značaja in s svojim »ciničnim, drznim individualističnim tonom« izzvali viharno ugovarjanje pri večini pisateljev in bralcev. V poldrugoletnem boju so počenjali svoje državi in ljudstvu škodljivo delo pod različnimi gesli, med njimi s škodljivim geslom »svodobe za literaturo« in »literatura je stvar pisatelja«. Mislili so, da morajo ustvarjati šovinistično »literaturo razkrivanja«. Namesto da bi poročali o izgradnji, so si izbirali za snov le »napake, slabosti in neumnosti sistema«; opisovanje pridobitev so zametovali kot »shematizem«. Socialistični realizem so označevali kot »hura-domoljubje« in postavljali proti njemu svoj, kakor ga je imenoval govornik, »hura-pesimizem«. S tem, da so bili ti pisatelji kaznovani, si je madžarsko slovstvo odprlo pot k zdravemu razvoju. Madžarski delegat je čutil potrebo, da to pojasni na nemškem kongresu, ker da je svetovni tisk objavil veliko zlaganih poročil o tej stvari.

ZEPNA KNJIGA V VZHODNI NEMČIJI

Ze nekaj let govorijo v Zahodni Nemčiji o »razcepljenem« knjižnem trgu. Knjigarnam je še vedno najvažnejša lepo izdana in vezana knjiga, novosti s tega področja so hrbtenica njihovega poslovanja, ker največ »nesejo«. Zraven tega področja pa se iz leta v leto bolj širi cenena broširana knjiga, ki večidel pobira uspešne starejše knjige, tu in tam pa si upa tudi z novim na dan. Kupci teh množičnih izdaj so povsem drugi ljudje kot tisti, ki kupujejo knjižne novosti in drage izdaje. Nekako vmes so še tretji, namreč člani knjižnih družb in izposojevalci po knjižnicah.

Cenenih, »žepnih« izdaj je bilo leta 1955 v Zahodni Nemčiji sedem milijonov, 1955 pa že enajst. Posebno dobrodošle so te knjige učiteljem in drugim ljudem, ki se ukvarjajo z vzgojnimi vprašanji. Dognali so namreč, da cenena knjiga dovolj uspešno tekmuje z enako ceneno, pa slovstveno in moralno nič vredno goro »pogrošnih« romanov, detektivskih, morilskih in podobnih del, ki se navadno širijo v drobnih zvežčičih. Morda smo rekli preveč, češ da »uspešno tekmuje«, toda vsaj prvo vrzel je vsekala v to grmado škodljive literature. Založnik Rowohlt je na primer statistično dognal, da je med kupci njegovih žepnih izdaj 10 % vajencev in šolarjev. Edino te knjižice, ki stanejo toliko kot škatlica cigaret, lahko privabijo mlade bralce, da ne bodo več trtili denarja za slabo literaturo; seveda pa morajo biti tudi žepne izdaje take, da bodo privlačne zanje, to se pravi napete, zanimive ali kratkočasne. Takega blaga je v bogatem izboru žepnih izdaj zdaj že dosti.

Spričo velikega števila takih izdaj nastajajo za knjigarnarje nove težave: če nočejo, da jim kupec uide h konkurenci, morajo imeti zelo velike zaloge, pri teh cenениh knjigah pa se to komaj izplača, saj je dobiček premajhen. In vendar ima Rowohltova serija »rororo« že skoraj 200 zvezkov, S. Fischerjeva sto in Ullsteinova le malo manj. Rowohlt je vrgel v petih letih 15 milijonov žepnih izdaj na

trg, od tega samo lani okoli pet milijonov. Njegovi najbolj uspešni avtorji so: Graham Greene, ki je z več deli dosegel prodajo 800.000 izvodov; sledi mu Pearl S. Buck s 700.000, Gabor von Varszary s 675.000, Hans Fallada 553.000, A. J. Cronin 500.000 in Kurt Tucholsky 445.000. Začetna naklada vsakega zvezka znaša 50.000, vendar večina prekorači to število in celo 100.000 izvodov. Zelo velike uspehe ima že do zdaj »Rowohltova nemška enciklopedija — Znanje 20. stoletja v žepnih knjigah«, ki je začela izhajati lani septembra. To ni navadna enciklopedija, temveč serija zaključenih del z raznih področij, ki pa bodo izhajala tako, da bodo sestavljala celote in bodo ob njih izhajali tudi registri za posamezna področja in za celoto. Doslej je izšlo že deset zvezkov, zadnja med njimi »Američan« Geoffreya Gorerja in »Vstaja množic« Ortege y Gasset. Do konca letošnjega januarja je založnik poslal knjigarnam, to se pravi prodal čez pol milijona izvodov te enciklopedije.

Tudi založnik S. Fischer izdaja žepne knjige z začetno naklado 50.000 in tudi pri njem so se najbolj obnesli »zahtevni« avtorji, recimo Kafka in Hofmannsthal; Avguštínove Izpovedi, Platonovi »Sokratovi dialogi« in Freudov »Očrt psihoanalize« so prav tako presegli naklado 100.000 izvodov kakor »Ponosno srce« Pearl S. Buck ali »Most svetega kralja Ludovika« Thorntona Wilderja. Stefan Zweig je dosegel s »Fantastično nočjo« 100.000 izvodov in z »Jožefom Fouchéjem« 150.000. To je bilo za Nemčijo posebno presenečenje, zakaj Stefan Zweig je veljal za nepriljubljenega avtorja. In vendar je isti založnik v »normalni« knjižni izdaji Zweigovih »Srečan z ljudmi, knjigami in mesti« konec lanskega leta skoraj razprodal začetno naklado 10.000 izvodov. V splošnem so Fischerjeve knjižice zelo skrbno izbrane, literarno malo vrednih del skorajda ni med njimi, in močan poudarek je na znanstvenih ali poljudno-znanstvenih delih. V tem pogledu se je tudi pri Rowohlту z njegovo žepno enciklopedijo teža močno nagnila k znanstveni knjigi, razvoj, ki ga je že daljši čas opaziti v Ameriki, začetnici žepnih izdaj.

Tu smo nekoliko obširneje pregledali le delo dveh najpomembnejših založnikov žepnih izdaj, toda naštetih bi se dalo še veliko, saj so na področje cenene knjige stopili tako rekoč vsi pomembnejši zahodnonemški založniki, tako Ullstein kakor Piper ali Suhrkamp. Nekateri se hočejo ločiti od drugih s tem, da izdajajo svoje knjižice v nekoliko boljši opremi ali na boljšem papirju, zato je cena njihovih zvezkov nekoliko višja, pa vendarle tudi zlahka nahajajo kupce. Pri takih založnikih lahko najde marsikaj tudi izbirčen bralec ali celo literarni sladokusci, saj so med avtorji takih knjižic G. Benn, E. R. Curtius, Gotthard Jedlicka, Emil Preotorius, Karl Jaspers, Hans Sedlmayer in drugi.

Lansko leto je dalo na področju žepnih knjižic zelo lepe uspehe in nič ni videti, da bi bil nemški knjižni trg že prenasičen s takim blagom. S svojega stališča pa lahko pristavimo še to, da bodo žepne izdaje spričo današnjih razmer med tistimi nemškimi knjigami, na katere bo lahko mislil tudi slovenski kupec.

J. G.